

Z LITERATURY

ZYGMUNT OBMİŃSKI. **Botanika leśna.** Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa, 1953, str. 863, ryc. 560. Cena 66 zł.

„Leśnictwo polskie wkracza na tory postępu wytyczone przez nową biologię. Zobowiązuje to leśników do stałego rozszerzania i pogłębiania wiadomości z zakresu biologii roślin odgrywających ważną rolę w gospodarce leśnej. Zgodnie z założeniami nowej biologii leśnik nie tylko może, lecz musi kierować procesami biologicznymi, warunkującymi ilościowy i jakościowy wynik produkcji leśnej. Aby jednak kierowanie to było całkowicie świadome i celowe, leśnik musi dobrze znać zagadnienia z różnych dziedzin botaniki“... — czytamy w przedmowie książki.

Nie mieliśmy dotychczas książki lub nawet zespołu książek, które by można zalecić leśnikom jako obejmujące całość niezbędnych podstawowych wiadomości z botaniki. Znakomite prace wybitnych polskich uczonych — Godlewskiego, Strasburgera, Paczoskiego, Szafera, Sokołowskiego, Szymkiewicza czy Malinowskiego — poświęcone były poszczególnym gałęziom rozległej nauki. W większości tych prac roślinność drzewiasta naszej strefy klimatycznej, żywo i bezpośrednio interesująca polskiego leśnika, traktowana była fragmentarycznie. Procesy fizjologiczne ilustrowane były obserwacjami wykonanymi nad roślinami zielnymi, wygodnymi w eksperymentowaniu lub mającymi szczególne znaczenie dla rolnictwa. Znalezienie wyjaśnienia naukowego lub choćby naświetlenia pewnych zjawisk, jakie leśnik nie tylko obserwuje, lecz wobec których musi przyjąć postawę aktywną, nastęrczało duże trudności.

Trudności te ostatnio wzmogły się szczególnie. Doba wielkich przemian w nauce biologii wymaga rewizji pojęć, sprawdzenia co z zasobu naszych wiadomości jest istotnym dorobkiem myśli ludzkiej i służyć może za podstawę do budowania postępu, co zaś jest przestarzałe i obarczone błędami dawnego światopoglądu.

Podjęcie się opracowania publikacji, która „obejmowałaby całość przedmiotu botaniki w skali odpowiadającej potrzebom nowoczesnego leśnictwa“ było dziełem niezwykle ambitnym i odpowiedzialnym — zdawałoby się — przerastającym siły jednego człowieka. Dzieła tego podjął się mgr inż. Zygmunt Obmiński — kierownik Zakładu Ekologii w IBL. Fakt, iż autor jest leśnikiem-ekologiem wywarł niewątpliwie prze- możny i dodatni wpływ na całość wykona-

nej ogromnej pracy, odzwierciedla się to niemal na każdej stronie książki.

Całość materiału ujął autor w czterech częściach. Część I, złożona ze wstępu, 4 rozdziałów i 11 podrozdziałów, oprócz wprowadzenia w ogólne pojęcia o roślinach, zawiera zwięzły przegląd podstawowych wiadomości o roślinach leśnych niedrzewiastych; część II, złożona z 11 rozdziałów i 46 podrozdziałów, traktuje o budowie (anatomii i morfologii) roślin drzewiastych; część III, złożona z 10 rozdziałów i 36 podrozdziałów, poświęcona jest życiu (fizjologii i ekologii) roślin drzewiastych i wreszcie część IV — systematyce roślin drzewiastych.

Częściom I i IV autor świadomie nadał charakter encyklopedyczny, nie wnikając w szczegóły i nie rozwijając teoretycznej strony problemów, co uzasadnił istnieniem bogatej literatury w polskim języku z zakresu botaniki ogólnej i systematyki.

Zupełnie natomiast odmiennie zostały przez niego ujęte rozdziały części II i III, traktujące o zagadnieniach budowy i życia roślin drzewiastych. Opracowane one zostały tak, jak tylko życzyć sobie może tego leśnik hodowca. Stwarzają one mocną podstawę do poznania budowy i życia roślin drzewiastych, do zgłębienia praw naturalnych, bez znajomości których nie można nawet marzyć nie tylko o selekcji i hodowli, o przeobrażeniu i tworzeniu nowych form, ale i o poprawnym uprawianiu drzew leśnych.

Myślą przewodnią autora jest takie przedstawienie świata roślin leśnych w aspekcie ich życia i budowy, aby wyjaśnić związek pomiędzy funkcją a strukturą. Myśl ta przebiega zarówno w II części, poświęconej budowie, jak i w części III traktującej o życiu roślin. Rozpatrując budowę poszukuje autor jej związku z czynnościami życiowymi, a rozpatrując czynności życiowe wskazuje na ich ściśle powiązanie z właściwościami struktury organizmu. Z uwzględnienia faktu, że roślina w ciągu życia rozwija się, wynika konsekwentnie, że jej budowę i życie rozpatruje autor dynamicznie. Każde zagadnienie dotyczące budowy anatomicznej jest przedstawione z punktu widzenia tworzenia się komórek, tkanek, organów. Morfologia wyłożona w „Botanice leśnej“ — to nie morfologia opisowa czy porównawcza, lecz morfologia ewolucyjna. Procesy organotwórcze powiązane są z procesami fizjologicznymi, przy czym mocny akcent stawia autor-ekolog na związek tych procesów ze środowiskiem. Poszczególne procesy są przedstawione nie w oderwaniu od innych, np. tylko z punktu widzenia chemizmu, ale i przy uwzględnieniu zmian, jakim ulegają pod wpływem warunków środowiska.

Życie rośliny jest więc rozpatrywane w książce z dwóch punktów widzenia, a mianowicie fizjologicznego i ekologicznego. Jakże wielkie znaczenie dla leśnika ma ten sposób ujęcia sprawy. Fizjologia dotyczy osobnika, ekologia rozpoczyna się tam, gdzie interesuje nas nie jednostka, a typ — populacja.

Chcąc sprostać ambitnemu zadaniu hodowcy — kształtowaniu natury rośliny, tj. ogółu swoistych dla niej właściwości biologicznych, trzeba je poznać przede wszystkim w warunkach naturalnych, poznać czynniki je urabiające i oddziaływanie tych czynników w różnych, również i regulowanych, warunkach. Autor stara się wyłożyć wszystkie podstawowe wiadomości o życiu i budowie roślin pod kątem widzenia ich zmienności i ich specyfiki. Do kształtowania natury roślin niezbędne jest poznanie praw rozwoju łącznie z poznaniem praw dziedziczności. Stąd wszystkie przejawy życiowe, wyrażające się bądź to w procesach organotwórczych bądź procesach fizjologicznych omawia autor w świetle współczesnej nauki o dziedziczności i zmienności.

W „Botanice leśnej“ znajdzie czytelnik jasny, zwięzły wykład tej podstawowej dyscypliny wiedzy mało dotychczas znanej leśnikom, a przeniknięty, jak zresztą całość książki, zasadami nowej biologii, biologii Miczurina i Łysenki.

Dając szeroki podkład ekologiczny, autor musiał wkroczyć w dziedziny innych dyscyplin, jak klimatologia czy gleboznawstwo. Czyni to jednak tylko w zakresie ściśle niezbędnym dla pogłębienia ujmowania procesów życiowych roślin, powiązania botaniki z naukami o środowisku leśnym.

W tekście książki spotykamy setki nazwisk badaczy. Zdumiewa po prostu rozległość przestudiowanej i wykorzystanej przez autora literatury przedmiotu — literatury światowej, uwzględnionej do ostatnich niemal miesięcy. W jednym tylko z dwudziestu siedmiu rozdziałów, mianowicie w rozdziale V (część III), poświęconym przemianom i ruchowi substancji organicznej w roślinie drzewiastej, na trzydziestu dwu stronach, autor przytacza ponad 30 nazwisk badaczy, z których dorobku korzysta dla swego wykładu.

Literatura ta to nie tylko klasyczne, uznane podręczniki, ale przede wszystkim mnóstwo publikacji sprawozdawczych, referujących bezpośrednio z pracowni wyniki prac badawczych. Autor czerpie dane z wielu takich prac badawczych, których wyniki nie zdążyły jeszcze trafić do innych nowych podręczników.

Piśmiennictwo, podane w końcu książki, nie wykazuje — niestety — a to prawdo-

podobnie ze względów oszczędnościowych, redakcyjno-wydawniczych, całości wykorzystanej literatury, podczas gdy pełny jej spis byłby szczególnie cenny.

Co przy tym należy silnie podkreślić, to fakt, że bogato udokumentowany wykład jest jasny, wypowiedziany płynną polszczyzną, znamionuje talent pisarski autora, a nade wszystko dowodzi, że wykładany przedmiot jest przez niego do gruntu przyswojony. Mimo bogactwa wykorzystanych źródeł i nagromadzonych danych nie dostrzegamy zbędnych powtórzeń, sprzecznych sformułowań lub niejasności, które wynikają zwykle z bezradności człowieka znającego rzecz powierzchownie.

Książkę cechuje zdecydowana oryginalność twórcza, wyrażająca się w konsekwentnym doborze i układzie treści, w przemyślanych proporcjach zakresu wiadomości, ich dozowaniu i nawiązywaniu do zjawisk i procesów obserwowanych w lesie.

Wymienimy tu kilka tytułów podrzdziałów dla zorientowania, z jakimi problemami spotyka się czytelnik książki i to mianowicie problemami nie rozpatrywanymi zazwyczaj w znanych nam podręcznikach botaniki. Wymieniamy je wrywkowo:

str. 187 — Czynniki wpływające na pokrój drzewa, str. 239 — Wpływ budowy anatomicznej na niektóre techniczne własności drewna, str. 291 — Zjawisko opadania liści, str. 413 — Rola drobnoustrojów glebowych w życiu roślin drzewiastych, str. 436 — Światłozadność i cieniozadność roślin drzewiastych, str. 529 — Regeneracja i rozmnażanie wegetatywne, str. 593 — Roślinność w biocenozie lasu.

Całość układu materiału jest przejrzysta, ale nie ułożona według planu szkoleniowego. Układ podyktowany został logiczną konsekwencją rozpatrywanej budowy i życia roślin. Akordem zamykającym jest rozdział pt. „Roślina i jej środowisko“.

Książka dając bogaty materiał będzie bardzo cenna dla wykładowców i po prostu nieoceniona dla samouków.

Pojawienie się „Botaniki leśnej“ Obmińskiego jest zjawiskiem pozytywnym i to szczególnie korzystnym. Może to właśnie utrudnia piszącemu te słowa wydanie osądu pozbawionego pewnych akcentów uczuciowych. Szkoda, że książka nie doczekała się dotychczas autorytatywnych wypowiedzi przedstawicieli nauki botaniki, które dałyby krytyczną analizę i wskazały drogi udoskonalenia tej cennej pozycji naszego piśmiennictwa leśnego.

Nakład książki wynosi tylko 3100 egzemplarzy, toteż mimo ceny 66 zł (zresztą niskiej wobec rozmiarów i formy wydania) należy przewidywać, iż książka zniknie wkrótce z półek księgarskich.

St. Tyszkiewicz